

KLP INSTRUMENTI UN TO REFORMAS

Kopējā lauksaimniecības politika (KLP) laika gaitā ir piedzīvojuši sešas lielas reformas, no kurām jaunākās īstenotas 2013. gadā (attiecībā uz 2014.–2020. gada finanšu periodu) un 2021. gadā (attiecībā uz 2023.–2027. gada finanšu periodu). Līdz šim pēdējā reforma un jaunie tiesību akti stājās spēkā 2023. gada janvārī.

JURIDISKAIS PAMATS

Līgums par Eiropas Savienības darbību (LESD), 38. līdz 44. pants.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 2. decembra [Regula \(ES\) 2021/2115](#), ar ko izveido noteikumus par atbalstu stratēģiskajiem plāniem, kuri dalībvalstīm jāizstrādā saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku (KLP stratēģiskie plāni) un kurus finansē no Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonda (ELGF) un no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA), un ar ko atceļ Regulas (ES) Nr. 1305/2013 un (ES) Nr. 1307/2013 ([3.2.7](#)).

Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 2. decembra [Regula \(ES\) 2021/2116](#) par kopējās lauksaimniecības politikas finansēšanu, pārvaldību un uzraudzību un ar ko atceļ Regulu (ES) Nr. 1306/2013 ([3.2.5](#)).

Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 2. decembra [Regula \(ES\) 2021/2117](#), ar kuru groza Regulas (ES) Nr. 1308/2013, ar ko izveido lauksaimniecības produktu tirgu kopīgu organizāciju, (ES) Nr. 1151/2012 par lauksaimniecības produktu un pārtikas produktu kvalitātes shēmām, (ES) Nr. 251/2014 par aromatizētu vīna produktu definīciju, aprakstu, noformējumu, marķējumu un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu aizsardzību un (ES) Nr. 228/2013, ar ko ievieš īpašus pasākumus lauksaimniecības jomā attālākajiem Eiropas Savienības reģioniem ([3.2.6](#)).

MĒRĶI

Secīgajās KLP reformās tika pielāgoti mehānismi, ko KLP izmanto, lai labāk sasniegtu Līgumā noteiktos mērķus (sk. faktu lapu [3.2.1](#)). Līdz šim pēdējā reforma, kas norisinājās 2021. gadā, bija vērsta uz desmit konkrētiem mērķiem, kas saistīti ar kopējiem ES uzdevumiem sociālās, vides un ekonomiskās ilgtspējas jomā lauksaimniecībā un lauku apvidos.

SASNIEGUMI

A. 1992. gada reforma — lielās pārmaiņas

Jau kopš KLP pirmsākumiem 1962. gadā ir īstenoti mērķi, kas tai ir noteikti attiecībā uz pārtikas nodrošinājuma garantēšanu. Ar augsto atbalsta cenu politiku (salīdzinājumā ar pasaules tirgus cenām) un neierobežoto iepirkuma garantiju politiku KLP sāka aizvien vairāk veicināt ražošanas pārpalikumu veidošanos. Lai izlīdzinātu pieprasījuma un piedāvājuma pieaugošo atšķirību un pārvaldītu lauksaimniecības izdevumus, Padome nolēma radikāli mainīt KLP, cenu aizsardzības sistēmu aizstājot ar ienākumus kompensējošu atbalstu sistēmu.

B. Programma “Agenda 2000” — jauns posms, kas papildina 1992. gada reformu Eiropadomes 1999. gada 24. un 25. marta sanāsmē Berlīnē tika panākta vienošanās, saskaņā ar kuru reformas pamatā bija galvenokārt šādi elementi: jauna iekšējo cenu izlīdzināšana salīdzinājumā ar pasaules cenām, vides aizsardzības nosacījumu ieviešana (ekoloģiskā nosacītība) atbalsta piešķiršanai dalībvalstīs, sociālu strukturālo pasākumu un papildu pasākumu pastiprināšana un budžeta stabilizācija ar stingru finanšu shēmu laikposmam no 2000. gada līdz 2006. gadam.

C. 2003. gada jūnija reforma — ceļā uz KLP, kuras pamatā ir atsaistītais atbalsts Savienības dalībvalstu lauksaimniecības ministri 2003. gada 26. jūnijā Luksemburgā panāca vienošanos, ar ko būtiski reorganizēja KLP un ieviesa vairākus jaunus principus un mehānismus:

- atbalsta atsaistīšana no saražotajiem apjomiem — tas tika darīts, lai sekmīgāk dotu ievirzi saimniecībām atkarībā no situācijas tirgū un lai mazinātu lauksaimnieciskās ražošanas un tirdzniecības kropļojumus. Šis atsaistītais atbalsts pārtapa par vienreizējo saimniecības maksājumu shēmu, kuras pamatā ir ienākumu stabilitāte;
- saderība ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas noteikumiem attiecībā uz to, ka atbalsta atsaistīšanas galamērķis ir veicināt vienreizējo maksājumu shēmas iekļaušanu zaļajā grupā (sk. faktu lapu [3.2.11](#));
- saimniecībām piešķirto maksājumu saņemšanas tiesību publiska pārdale ar diviem mehānismiem: modulācija, kura ļauj pārvietot līdzekļus starp abiem KLP pīlāriem, lai stiprinātu lauku attīstību, un reģionāla atsaistīšanas modeļa iespējamā ieviešana, kas maksājumus par hektāru ļautu saskaņot atbilstīgi teritoriāliem kritērijiem;
- finanšu disciplīna — princips, kurš vēlāk iestrādāts [finanšu shēmā 2007.–2013. gadam](#) un saskaņā ar kuru KLP pirmā pīlāra budžets tiek iesaldēts un ir noteikti ikgadējie obligātie maksājumu griesti;
- visbeidzot, [2007. gadā tika izveidota](#) vienota tirgu kopīgā organizācija (vienotā TKO), kodificējot 21 esošo tirgu kopīgo organizāciju (TKO) regulējuma mehānismu.

D. “Veselīguma pārbaude” 2009. gadā — 2003. gada reformas konsolidācija

Padomes 2008. gada 20. novembrī apstiprinātajā “veselīguma pārbaudes” procesā tika pārskatīti daudzi pēc 2003. gada KLP reformas īstenotie pasākumi. “Veselīguma pārbaudei” bija šādi mērķi:

- pastiprināt pilnīgu atbalsta atsaistīšanu, pakāpeniski atceļot pēdējos ražošanai piesaistītos maksājumus un iekļaujot tos vienreizējo saimniecības maksājumu shēmā;
- daļēji pārgrupēt pirmā pīlāra līdzekļus lauku attīstības vajadzībām, palielinot tiešā atbalsta modulācijas likmi;
- padarīt elastīgākus valsts intervences un piedāvājumu kontroles noteikumus, lai lauksaimnieki varētu operatīvi reaģēt uz tirgus signāliem.

E. 2013. gada reforma — vispārīgāka un integrētāka pieeja

KLP pamatnostādnes laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam attiecās uz šādiem elementiem:

- atsaistītā atbalsta pārveidošana par daudzfunkcionāla atbalsta sistēmu — 2003. gadā sāko lauksaimniecības atbalsta atsaistīšanu no ražošanas, dodot priekšroku vispārējam ienākumu atbalstam, nomainīja sistēma, kurā instrumenti atkal tika piesaistīti konkrētiem mērķiem vai funkcijām. Vienreizējos saimniecības maksājumus aizstāja sistēma, kurā maksājumus veic vairākos posmos vai līmeņos. Jaunie pamatmaksājumi par hektāru bija paredzēti tikai aktīviem lauksaimniekiem (sk. faktu lapu [3.2.8](#)). Turklāt tika paredzēts, ka katrai dalībvalstij pieejamie tiešie maksājumi tiks pakāpeniski pielāgoti tā, lai līdz 2019. gadam visi saņemtu minimālo maksājumu (EUR) par hektāru (ārējās konverģences process);
- abu KLP pīlāru konsolidācija — ar pirmo pīlāru tiek finansēts tiešais atbalsts un tirgus pasākumi (pilnībā no Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonda), un ar otro pīlāru līdzfinansēšanas kārtībā tiek atbalstīta lauku attīstība. Tiešo maksājumu modulācija otrā pīlāra satvarā tika aizstāta ar pamata maksājumu obligātu samazināšanu, sākot no 150 000 EUR (pakāpeniska samazināšana). Tika palielināts arī elastīgums starp pīlāriem — kopš 2015. gada dalībvalstīm ir iespēja sākotnēji piešķirtos līdzekļus pārvietot no viena pīlāra uz otru (no pirmā uz otro pīlāru, nepārsniedzot 15 %, un dažās dalībvalstīs — no otrā uz pirmo pīlāru, nepārsniedzot 25 %) (sk. faktu lapu [3.2.8](#));
- vienotās TKO instrumentu konsolidācija, tiem kļūstot par drošības tīklu, kas izmantojams tikai cenu krīzes vai tirgus traucējumu gadījumā. Tika apstiprināta visu piedāvājuma kontroles pasākumu atcelšana — 2017. gada septembrī beidza darboties cukura kvotu režīms, un vīnogulāju stādīšanas tiesības 2016. gadā aizstāja atļauju sistēma. Pirms jaunās bezkvotu “piena shēmas”, kas ir spēkā no 2015. gada, tika pieņemta piena nozares tiesību aktu minipakete. Jaunā vienotā TKO turklāt ietvēra krīzes rezervi, kas ļauj reaģēt uz iespējamajiem tirgus traucējumiem;
- integrētāka, mērķtiecīgāka un uz teritoriju vairāk vērsta pieeja lauku attīstībai. Turklāt tika paredzēts lauku pasākumus labāk koordinēt ar pārējiem

struktūrfondi (sk. faktu lapu [3.1.1](#)). Tika vienkāršots plašais klāsts otrā KLP pīlāra instrumentu, lai galveno uzmanību pievērstu konkurētspējai, inovācijai, uz zināšanām balstītai lauksaimniecībai, gados jaunu lauksaimnieku darbības uzsākšanai, dabas resursu ilgtspējīgai pārvaldībai un līdzsvarotas reģionālās attīstības nodrošināšanai (sk. faktu lapu [3.2.9](#)).

F. Reforma laikposmam pēc 2020. gada — zaļā orientācija un spēcīgs uzsvars uz rezultātiem un sniegumu

Reformu laikposmam pēc 2020. gada, ar ko nosaka KLP 2023.–2027. gadam, raksturoja ilgs process, kas sākās ar Komisijas tiesību aktu priekšlikumu publicēšanu 2018. gada jūnijā un noslēdzās ar apstiprināto dokumentu pieņemšanu galīgajā redakcijā 2021. gada decembrī. Sarunas vēl vairāk sarežģīja tas, ka Komisija 2020. gadā nāca klajā ar Eiropas zaļā kursa plānu, stratēģiju “No lauka līdz galdam” un Biodaudzveidības stratēģiju. Reformu pakete ietver trīs regulas: Stratēģisko plānu regulu ([3.2.7](#)), horizontālo regulu ([3.2.5](#)) un TKO grozījumu regulu ([3.2.6](#)).

2023.–2027. gada KLP centrā ir desmit konkrēti mērķi:

- taisnīgi ienākumi lauksaimniekiem,
- lielāka konkurētspēja,
- labāka lauksaimnieku pozīcija pārtikas piegādes ķēdē,
- rīcība klimata pārmaiņu jomā,
- rūpes par vidi,
- bioloģiskā daudzveidība un ainavas saglabāšana,
- paaudžu maiņas atbalstīšana,
- dinamiski lauku apvidi,
- pārtikas un veselības kvalitāte,
- zināšanu vairošana un inovācijas kāpināšana.

Jaunās KLP mērķis ir izveidot ilgtspējīgu pārtikas sistēmu, lai palīdzētu sasniegt zaļā kursa, stratēģijas “No lauka līdz galdam” ([3.2.10](#)) un Biodaudzveidības stratēģijas mērķus, aizsargājot un uzlabojot augu un dzīvnieku daudzveidību lauku ekosistēmās. Lai sasniegtu zaļā kursa mērķrādītājus, ar jauno KLP ievieš stingrāku nosacījumu sistēmu (tiešo ienākumu atbalstu sasaista ar videi draudzīgu lauksaimniecības praksi), ekoshēmas un nacionālos stratēģiskos plānus.

Katrai dalībvalstij ir jā sagatavo savs nacionālais stratēģiskais plāns, kurā aprakstīta KLP instrumentu izmantošana, pamatojoties uz valsts pašreizējiem apstākļiem un vajadzībām. Nacionālie stratēģiskie plāni ir jauns KLP īstenošanas modelis, kas balstās uz lielāku elastību dalībvalstīm, mazāku administratīvo slogu un spēcīgāku vides aizsardzību.

Ar šo KLP tiek ieviesta jauna, uz vienotu rādītāju kopumu balstīta sistēma ikgadējai uzraudzībai un pārskatīšanai, saskaņā ar kuru dalībvalstīm ir jāseko līdzi panāktajam salīdzinājumā ar mērķiem un jāiesniedz gada snieguma ziņojums. KLP stratēģisko

plānu snieguma pārskatīšana divreiz gadā ļaus novērtēt ES dalībvalstu virzību uz pašu noteikto mērķrādītāju sasniegšanu un KLP mērķiem.

KLP izdevumus arī turpmāk finansēs no diviem fondiem: Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonda (no kura sedz tiešos maksājumus un visus ar tirgu saistītos izdevumus) un Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (no kura sedz lauku attīstības pasākumus). Jaunajā KLP lauksaimnieku atbalstam ir paredzēti šādi pasākumi un shēmas:

- ilgtspēju sekmējošais ienākumu pamatatbalsts,
- maksājumi mazajiem lauksaimniekiem,
- ienākumu papildatbalsts (ilgtspējas sekmēšanai un gados jauniem lauksaimniekiem),
- ekoshēmas (klimatiskās, vidiskās un dzīvnieku labturības shēmas),
- saistītais ienākumu atbalsts,
- kultūratkarīgie maksājumi,
- nozaru intervences pasākumi,
- lauku attīstības projekti.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Eiropas Parlaments ir kopumā atbalstījis visas KLP reformas. Parlaments atbalstīja lielāko daļu Komisijas 2003. gada reformas nostādņu, lai gan [paziņoja, ka atbalsta](#) daļēju atbalsta atsaistīšanu, un noraidīja atbalsta maksājumu pakāpenisku samazināšanu. Parlaments arī atkārtoti pieprasīja īstenot pilnīgu koplēmumu lauksaimniecības politikas jautājumos, un šis mērķis tika sasniegts līdz ar Lisabonas līguma stāšanās spēkā (sk. faktu lapas [1.1.5](#) un [3.2.1](#)).

Debates par KLP nākotni pēc 2013. gada Parlamentā tika sāktas vēl pirms Komisijas paziņojuma un likumdošanas priekšlikumu iesniegšanas. Pamatojoties uz patstāvīgo ziņojumu, Parlaments 2010. gada 8. jūlijā pieņēma [rezolūciju](#). Deputāti noteica savus jaunās 21. gadsimta KLP prioritāros virzienus, proti: pārtikas nodrošinājums, godīga tirdzniecība, lauksaimnieciskās darbības saglabāšana visā Savienības teritorijā, pārtikas produktu kvalitāte, bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un vides aizsardzība, taisnīga atlīdzība par lauksaimnieku sniegtajiem sabiedriskajiem labumiem un, visbeidzot, lauku attīstība, kuras pamatā ir videi saudzīgu darbvietu izveide. Šīs prioritātes apstiprināja ar 2011. gada 23. jūnija [rezolūciju](#) attiecībā uz Komisijas paziņojumu par KLP 2020. gada perspektīvā.

Eiropas Parlaments grozīja tiesību aktu priekšlikumus par KLP laikposmam pēc 2013. gada, un grozītais teksts kļuva par Parlamenta mandātu sarunās ar Padomi (lēmumi par [lauksaimniekiem paredzētiem tiešajiem maksājumiem](#), [Regulu par vienotu TKO](#), [atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai](#) un [KLP finansēšanu, pārvaldību un uzraudzību](#)). Uz šā pamata un pēc vairāk nekā 40 dialoga sanāksmēm tika panākta politiska vienošanās, un Parlaments 2013. gada

20. novembrī uzreiz pēc finanšu paketes 2014.–2020. gadam pieņemšanas pieņēma nostāju par jaunajām lauksaimniecības regulām.

Sarunas ar Padomi par KLP laikposmam pēc 2020. gada sākās 2020. gada 10. novembrī un turpinājās vairākās dialoga sanāksmju kārtās. 2021. gada jūnija beigās sarunu vedēji panāca vienošanos par trim KLP reformu paketes priekšlikumiem. ES lauksaimniecības ministri šo vienošanos apstiprināja 2021. gada 28. jūnijā, un Lauksaimniecības un lauku attīstības komitejas locekļi to pašu izdarīja 2021. gada 9. septembrī. 2021. gada novembra otrajā plenārsesijā Parlaments balsoja par šiem trim KLP reformu paketes priekšlikumiem.

Vera Milicevic
10/2023

